

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Н.В. Слободяник. Психологічний супровід міжособистісної взаємодії в освітньому просторі. У статті представлено результати теоретичного дослідження особливостей психологічного супроводу міжособистісної взаємодії в освітньому просторі. Поняття "супровід" розглядається як певна ідеологія роботи, найперша і найважливіша відповідь на запитання, навіщо потрібен психолог у школі. Підкреслюється, що супровід – це система професійної діяльності психолога, спрямована на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання та психологічного розвитку дитини в ситуаціях взаємодії.

Об'єктом психологічної практики є навчання та психологічний розвиток дитини в ситуації шкільної взаємодії, предметом – соціально-психологічні умови успішного навчання та розвитку.

Виходячи з об'єкту та предмету психологічної практики, конкретизується задача шкільного психолога – створювати умови для продуктивного руху дитини тими шляхами, які вона обирає сама у відповідності з вимогами педагога та сім'ї; допомагати їй робити усвідомлені особисті вибори в цьому складному світі, конструктивно вирішувати конфлікти, засвоювати найбільш індивідуально значущі та цінні методи пізнання, спілкування, розуміння себе та інших. Тобто, діяльність психолога в багатьох випадках визначається тією соціальною, сімейною та педагогічною системою, в якій реально знаходиться дитина та яка суттєво обмежена рамками шкільного середовища.

Виокремлюються три основні ідеї, які лежать в основі різних моделей психологічної діяльності: науково-методичне керівництво навчально-виховним процесом у школі; допомога дітям, що відчують різні труднощі психологічної або соціально-психологічної природи, виявлення та профілактика цих труднощів; супровід дитини в процесі всього шкільного навчання.

Зазначається, що нині в системі психологічного супроводу реалізується такий комплексний напрям як розробка (проектування) освітніх програм, які, на відміну від навчальної, повинні виконувати не лише навчальну, але й діагностичну, прогностичну, корекційну функції, що означає вивчення стартових можливостей і динаміки розвитку дитини в освітньому процесі та передбачає побудову системи психологічного супроводу освітнього процесу.

Ключові слова: освіта, компетентність, педагог, дитина, психолог, супровід.

Н.В. Слободяник. Психологическое сопровождение межличностного взаимодействия в образовательном пространстве. В статье представлены результаты теоретического исследования особенностей психологического сопровождения межличностного взаимодействия в образовательном пространстве. Понятие "сопровождение" рассматривается как определенная идеология работы, самый первый и самый важный ответ на вопрос, зачем нужен психолог в школе. Подчеркивается, что сопровождение

ние – это система профессиональной деятельности психолога, направленная на создание социально-психологических условий для успешного обучения и психологического развития ребенка в ситуациях взаимодействия.

Объектом психологической практики является обучение и психологическое развитие ребенка в ситуации школьного взаимодействия, предметом – социально-психологические условия успешного обучения и развития.

Исходя из объекта и предмета психологической практики, конкретизируется задача школьного психолога – создавать условия для продуктивного движения ребенка по путям, которые он выбирает сам в соответствии с требованиями педагога и семьи, помогать ему делать осознанные личные выборы в этом сложном мире, конструктивно решать конфликты, усваивать наиболее индивидуально значимые и ценные методы познания, общения, понимания себя и других. То есть, деятельность психолога во многом определяется той социальной, семейной и педагогической системой, в которой реально находится ребенок и которая существенно ограничена рамками школьной среды.

Выделяются три основные идеи, лежащие в основе разных моделей психологической деятельности: научно-методическое управление учебно-воспитательным процессом в школе; помощь детям, испытывающим разные трудности психологической или социально-психологической природы, выявление и профилактика этих трудностей; сопровождение ребенка в процессе всего школьного обучения.

Отмечается, что сегодня в системе психологического сопровождения реализуется такое комплексное направление как разработка (проектирование) образовательных программ, которые, в отличие от обучающих, должны выполнять не только обучающую, но и диагностическую, прогностическую, коррекционную функции, что означает изучение стартовых возможностей и динамики развития ребенка в образовательном процессе и предусматривает построение системы психологического сопровождения образовательного пространства.

***Ключевые слова:** образование, компетентность, педагог, ребенок, психолог, сопровождение.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку вітчизняної освіти потребує уваги до психологічної служби, зокрема, організації психологічного супроводу навчально-виховної діяльності. В сучасному суспільстві велике значення має якість освіти, смисл якої не зводиться до суми знань і навичок, але пов'язується з поняттям "якість життя", що розкривається через такі категорії як "здоров'я", "соціальне благополуччя", "самореалізація", "захищеність". У зв'язку з цим, сфера відповідальності системи психологічного супроводу не обмежується рамками завдань подолання труднощів у навчанні, але й включає в себе завдання забезпечення успішної соціалізації, зберігання та зміцнення здоров'я, захисту прав школярів у межах цілісного навчально-виховного процесу.

Вирішення проблеми удосконалення вітчизняної освіти можливо на основі підвищення ефективності міжособистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору, яка забезпечується в цілісному навчально-виховному

процесі в рамках психологічного супроводу. При цьому впровадження нововведень, оптимізація освітньої діяльності, підвищення її ефективності можуть бути забезпечені реалізацією компетентнісного підходу до змісту освіти, технологіями та методиками розвитку психосоціальної компетентності (Е. Еріксон, В. Слот, Х. Спаніярд), навчанням життєвим навичкам (Б. Спрангер, С. Кривцова, В. Родіонов), (Коротасєва, 2003).

Вирішення завдання підвищення рівня професіоналізму працівників освіти потребує активної роботи в системі психологічного супроводу для забезпечення розвитку психологічної компетентності педагогів як необхідної складової загальної професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічними основами системи психологічного супроводу є дослідження в рамках особистісно-орієнтованого підходу (К. Роджерс, Н. Сінягіна, І. Якіманська), (Попова, 2011), який визначає перевагу потреб, цілей і цінностей розвитку особистості дитини при побудові системи психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу; наукові праці (Б. Братусь, Е. Ісаєв, В. Слободчиков), (Слободчиков, 2001) антропологічної парадигми в психології та педагогіці, які передбачають цілісний підхід до людини, розгляд цілісної ситуації розвитку дитини в контексті її зв'язків і взаємин з іншими; концепція психічного та психологічного здоров'я дітей (І. Дубровіна), (Рогов, 2003), яка розглядає в якості предмету роботи практичного психолога в освіті проблеми розвитку особистості в умовах освітнього простору, що впливають на стан її психологічного здоров'я; парадигма розвиваючої освіти (В. Давидов, Д. Ельконін), (Слюсарев, 1992), яка забезпечує розвиток у дитини фундаментальних здібностей і особистісних якостей, що передбачає "психологізацію" педагогічної практики; теорія педагогічної підтримки (О. Гозман, Н. Михайлова), (Гозман, 1998), в якій стверджується необхідність супроводження процесу індивідуалізації особистості, створення умов для самовизначення, самоактуалізації та самореалізації через суб'єкт-суб'єктні відносини, співробітництво дорослого та дитини, в яких домінує взаємовигідний обмін особистісними смислами та досвідом; проєктний підхід в організації психолого-соціального супроводу (О. Бурмістрова, М. Бітянова, О. Красило), (Бітянова, 1998; Попова, 2011), що орієнтує на створення (проєктування) в освітньому середовищі умов для кооперації всіх суб'єктів освітнього процесу в проблемній ситуації.

Аналіз наукових досліджень показує, що обґрунтовані в психології методологічні принципи – "прогностичність діагностики" і "єдність діагностики та корекції розвитку" (К. Гуревич, О. Леонтьєв, Д. Ельконін), (Коротасєва, 2003), не завжди реалізуються в роботі педагогів-психологів. Результати психодіагностики, отримані педагогом від психолога, часто не відкривають для нього можливості для відповідних висновків і практичних дій.

Мета статті на основі теоретичного аналізу наукової літератури визначити сутність та особливості психологічного супроводу міжособистісної взаємодії учасників освітнього простору.

Вклад основного матеріалу і результатів дослідження. Супровід – це певна ідеологія праці, найперша і найважливіша відповідь на запитання, навіщо потрібен психолог в освіті. Розглянемо в цілому ситуацію у вітчизняній психологічній шкільній практиці з точки зору цілей та ідеології, закладених у різні існуючі підходи.

Дослідники відзначають три основні ідеї, які лежать у основі різних моделей психологічної діяльності (Бітянова, 1998; Демидова, 2006).

Ідея перша полягає в тому, що сутність психологічної діяльності – в науково-методичному керівництві навчально-виховним процесом у школі. Ця практика для психолога є "чужою". Її мета може пояснюватися різними словами, наприклад, як наукове психолого-педагогічне забезпечення навчально-виховним процесом, однак – це цілі "чужої" практики, іншого професійного сприйняття світу (передусім – дитини), що часто є несумісним з психологічним світорозумінням.

Ідея друга – смисл діяльності шкільного психолога полягає в допомозі дітям, які відчувають різні труднощі психологічної або соціально-психологічної природи, виявленні та профілактиці цих труднощів. У рамках таких моделей досить чітко визначаються функції педагога та психолога. Більш того, їх діяльність часто є незалежною одна від одної. Допомогу не отримують благополучні в психологічному відношенні школярі, які привертають увагу психолога лише в тому випадку, коли починають демонструвати небажані прояви в поведінці та навчанні. Крім того, психологам, які працюють у цьому напрямі, часто притаманний специфічний погляд на дітей: їх психологічний світ стає цікавим фахівцю передусім лише з точки зору наявності порушень, які потрібно коректувати.

Ідея третя: сутність шкільної психологічної діяльності – це супровід дитини в процесі всього шкільного навчання. Привабливість цієї ідеї полягає в тому, що вона дійсно дає змогу організувати шкільну психологічну діяльність як "свою" практику, зі своїми внутрішніми цілями та цінностями, при цьому вона дозволяє органічно вбудувати цю практику в систему навчально-виховної педагогічної роботи. Дозволяє зробити її самостійною частиною цієї системи. Стає можливим об'єднання цілей психологічної та педагогічної практики та їх концентрування на головному – на особистості дитини.

Уточнимо смисл поняття "супроводжувати". У словниках можна прочитати, що "супроводжувати" означає йти, їхати разом з ким-небудь у якості супутника або провідника. Тобто, супровід дитини – це рух разом з ним, поряд з ним, іноді – трохи попереду, якщо потрібно пояснити мож-

ливій життєвій шляхи. Дорослий уважно прислуховується до свого юного супутника, до його бажань, потреб, фіксує досягнення та труднощі, допомагає порадами та власним прикладом орієнтуватися в навколишньому світі. Але при цьому не намагається контролювати, нав'язувати свої шляхи та орієнтири. Саме в такому супроводі дитини на всіх етапах її навчання бачиться основна мета психологічної практики (Слюсарев, 1992).

Супровід розглядається дослідниками як процес, як цілісна діяльність практичного шкільного психолога, в рамках якої можуть бути виокремлені три обов'язкових взаємопов'язаних компоненти: систематичне відслідковування психолого-педагогічного статусу дитини та динаміки її психічного розвитку в процесі навчання; створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості учнів і їх успішного навчання; створення спеціальних соціально-психологічних умов для допомоги дітям, які мають проблеми в психологічному розвитку, навчанні.

У контексті нашого дослідження важливим є визначення поняття соціально-психологічного статусу школяра, який представляє собою систему психологічних характеристик дитини або підлітка. Ця система передбачає ті параметри їх психічного життя, знання яких потрібні для створення сприятливих соціально-психологічних умов навчання та розвитку. В цілому ці параметри можуть бути умовно розділені на дві групи. Першу групу складають особливості школяра. Передусім, особливості його психічної організації, інтересів, стилю спілкування, ставлення до світу та ін. Їх потрібно знати та враховувати при побудові процесу навчання та взаємодії. Другу складають різні проблеми або труднощі, що виникають в учня в різних сферах його шкільного життя і внутрішньому психологічному самопочутті в шкільних ситуаціях. Їх потрібно коректувати. І ті та інші потрібно виявляти в процесі роботи для визначення оптимальних форм супроводу.

Дослідники відзначають організаційні наслідки ідеї супроводу. В організаційних питаннях особливо яскраво проявляється психотехнічний потенціал ідеї супроводу. Тому що з'являється змога побудувати роботу психолога як логічний процес, що охоплює всі напрями та всіх учасників внутрішньошкільної взаємодії. Цей процес спирається на низку важливих організаційних принципів стосовно побудови шкільної психологічної практики. До них відноситься системний характер щоденної діяльності шкільного психолога, різні форми співробітництва педагога та психолога в питаннях створення умов для успішного навчання та розвитку школярів, утвердження найважливіших форм психологічної роботи в якості офіційного елемента навчально-виховного процесу на рівні планування, реалізації та контролю за результатами та ін. (Попова, 2011).

Функціонально-рольові наслідки ідеї супроводу полягають в тому, що психолог отримує змогу професійно визначитися щодо всіх учасників

шкільної системи відносин, побудувати з ними успішні взаємини, тобто психолог отримує уявлення про те, хто є та хто не є об'єктом його практичної діяльності. В якості клієнта шкільного психолога виступають або конкретний учень, або група учнів. Що стосується дорослих учасників навчально-виховного процесу – педагогів, адміністрації, батьків, то вони розглядаються дослідниками як суб'єкти супроводу, які беруть участь у цьому процесі разом з психологом на принципах співробітництва, особистої та професійної відповідальності. Психолог розглядається як частина системи навчання та виховання дітей. У вирішенні проблем конкретного школяра або при визначенні оптимальних умов його навчання та розвитку всі зацікавлені дорослі сумісно розробляють єдиний підхід, єдину стратегію психологічного супроводу (Попова, 2011).

Діяльність психолога в рамках супроводу передбачає (Зінченко, 2002):

- здійснення сумісно з педагогами аналізу шкільного середовища з точки зору тих можливостей, які воно надає для навчання та розвитку школяра, та тих вимог, які воно пред'являє до його психологічних можливостей і рівня розвитку;
- визначення психологічних критеріїв ефективного навчання та розвитку школярів;
- розробку та впровадження певних заходів, форм і методів роботи, які розглядаються як умови успішного навчання та розвитку школярів;
- приведення цих умов, що створюються, до системи постійної роботи, яка дає максимальний результат.

Отже, супровід розглядається вченими як перспективний теоретичний принцип і з точки зору осмислення цілей і задач психологічної практики, і з точки зору розробки конкретної моделі діяльності психолога, яка може бути впроваджена та успішно реалізована як масова технологія роботи.

Завдання шкільного психолога – створювати умови для продуктивного руху дитини тими шляхами, які вона обирає сама у відповідності з вимогами педагога та сім'ї, допомагати їй робити усвідомлені особисті вибори в цьому складному світі, конструктивно вирішувати конфлікти, засвоювати найбільш індивідуально значущі та цінні методи пізнання, спілкування, розуміння себе та інших. Тобто, діяльність психолога в багатьох випадках визначається тією соціальною, сімейною та педагогічною системою, в якій реально знаходиться дитина та яка суттєво обмежена рамками шкільного середовища.

Отже, супровід – це система професійної діяльності психолога, спрямована на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання та психологічного розвитку дитини в ситуаціях взаємодії.

Зазначимо, що поняття "взаємодія" є базовою категорією філософії та соціальної психології. Цей феномен означає зв'язок, вплив, розвиток різних об'єктів під впливом взаємної дії один на одного, інші об'єкти. Взаємодія – вихідна, родова категорія.

Будь-яке явище, об'єкт чи становище може бути зрозумілим лише в зв'язку з іншими, тому що все у світі взаємопов'язано та взаємозумовлено (Бодальов, 1988).

Взаємодія формує в різних її проявах особистісний простір людини. Результативність і ефективність рішення багатьох задач, як вважають дослідники, нині залежать не скільки від індивідуальних якостей і вмінь індивіда, скільки від його готовності та вміння включитися в сумісну діяльність на рівні партнерства, співробітництва, від сформованої культури соціальної поведінки (Зінченко, 2002; Коломінський, 2000).

Об'єктом психологічної практики є навчання та психологічний розвиток дитини в ситуації шкільної взаємодії, предметом – соціально-психологічні умови успішного навчання та розвитку.

Завдання психологічного супроводу (Попова, 2011):

- попередження виникнення проблем розвитку дитини;
- допомога дитині у вирішенні актуальних задач розвитку, навчання, соціалізації: навчальні труднощі, проблеми з вибору освітнього та професійного шляху, порушення емоційно-вольової сфери, проблеми взаємин з однолітками, вчителями, батьками;
- психологічне забезпечення освітніх програм;
- розвиток психолого-педагогічної компетентності (психологічної культури) учнів, батьків, педагогів.

Види (напрямок) робіт з психологічного супроводу (Рогов, 2003):

- профілактика;
- діагностика (індивідуальна та групова);
- консультування (індивідуальне та групове);
- розвивальна робота (індивідуальна та групова);
- корекційна робота (індивідуальна та групова);
- психологічна просвіта та освіта: формування психологічної культури, розвиток психолого-педагогічної компетентності учнів, адміністрації освітніх установ, педагогів, батьків.

Характер навчально-виховного процесу підкреслює той факт, як складаються взаємини між учителями та учнями. У психологічній науці розглядаються стилі взаємин: демократичний, авторитарний, ліберальний. Сама організація психолого-педагогічного процесу обумовлена характером, стилем взаємин між учителем і учнем. На думку вчених, слід завжди пам'ятати, що учень або колектив, з якими працюють учителі та психологи, – це не лише об'єкт виховання, але й суб'єкт. Головною ознакою

успішних взаємин є сумісна діяльність учителя та учнів, а прикладом тому може бути методика педагогіки співробітництва.

Взаємна активність, співробітництво педагогів, психологів і учнів найбільш повно відображається поняттям "психолого-педагогічна взаємодія" – міжособистісна взаємодія, сумісна діяльність у колективі. Якщо представити дитину як об'єкт психолого-педагогічного процесу, то мається на увазі, що це – індивідуальність, яка розвивається у відповідності з психолого-педагогічними цілями. Але, якщо дитина є суб'єктом психолого-педагогічного процесу, то це – особистість, що розвивається і яка має власні потреби, задатки, інтереси, запити, прагнення, характер, особливості засвоєння знань. Тому дослідники стверджують, що процес навчання і виховання має суб'єкт-об'єктний характер. З урахуванням такого характеру навчально-виховного процесу відбувається гуманізація психолого-педагогічного процесу (Зінченко, 2002).

Дослідники відзначають, що в процесі навчання та виховання відбувається соціалізація особистості – це процес підготовки людини до життя в суспільстві, в результаті якого вона засвоює культуру людського суспільства. Соціалізація особистості відбувається в психолого-педагогічному процесі, тому що її зміст структурується та оцінюється з позиції світогляду особистості, її вікових особливостей. У зміст психолого-педагогічного процесу входять основи людського досвіду різних галузей знань: науки, культури, ідеології, виробничих технологій, основ виробництва, юридичного, економічного, правового досвіду та ін. (Головей, 1996; Газман, 1998; Якиманська, 2015).

Але особистісні якості та рівень психічного розвитку призводять до диференціації за рівнями засвоєння базових знань, і тоді кожен учень обирає із усього досвіду людської культури той напрям діяльності, в якому він може досягнути найкращих результатів, де у нього відбувається більш успішне засвоєння знань, де вміння використання отриманих знань приносить йому велике задоволення, а труднощі навчання він долає легко та швидко. Саме цей особистісний чинник забезпечує успішну адаптацію та соціалізацію індивіда суспільстві.

Парадигма гуманістичної, особистісно-орієнтованої освіти передбачає нові підходи до організації діагностичної, корекційної та розвиваючої роботи в системі психологічного супроводу освітнього процесу.

Аналіз показує, що обґрунтовані в класичній психології методологічні принципи "прогностичності діагностики" та "єдності діагностики та корекції розвитку" (О. Леонт'єв, Д. Ельконін, К. Гуревич), на жаль, не завжди реалізуються в роботі педагогів-психологів. Висновки за результатами психодіагностики, отримані педагогом від психолога, часто не

відкривають для останнього можливості для відповідних відповідей і практичних дій (Коротчаєва, 2003).

Учені зазначають, що поряд з традиційною селективною психодіагностикою (діагностикою відбору) потрібно ширше застосовувати на практиці методи та методики діагностики розвитку, що дозволить від констатації наявних психологічних особливостей дитини перейти до дослідження умов оптимального розвитку дитини в освітніх процесах, обґрунтування оптимальної тактики та стратегії роботи з нею, виступити в якості "орієнтатора дитячого розвитку" (О. Асмолов). Актуальним стає розробка та застосування в системі супроводу психодіагностичних методів, які мають "високу педагогічну валідність" (Ю. Гутке, У. Вольраб), (Демидова, 2006).

У системі супроводження дослідники виокремлюють особливий предмет діагностики: ситуація розвитку дитини, взаємини, що виникають між учасниками навчально-виховного процесу, процес співробітництва дитини з дорослим і однолітками (Слюсарев, 1992).

Нині в системі психологічного супроводу реалізується такий комплексний напрям як розробка (проектування) освітніх програм.

Такі можливості відкриваються у зв'язку з розрізненням навчальної та освітньої програм. У навчальній програмі акцент робиться на оволодінні знаннями, вміннями, навичками. В освітній програмі основна увага приділяється становленню та розвитку особистості в сукупності її когнітивних, емоційних, мотиваційно-потребових характеристик.

Отже, освітня програма, на відміну від початкової, повинна виконувати не лише навчальну, але й діагностичну, прогностичну, корекційну функції, що передбачає вивчення стартових можливостей і динаміки розвитку дитини в освітньому процесі та побудову системи психологічного супроводу освітнього процесу (Якиманська, 20015).

Основою для проектування освітніх програм для будь-якого ступеня освіти є вікова нормативна модель розвитку дитини певного віку, в якій дається характеристика її розвитку у вигляді послідовних ситуацій і типів розвитку (Слободчиков, 2001).

Освітня програма проектується сумісно педагогом-психологом і вчителем. Процес проектування включає в себе декілька етапів (Демидова, 2006):

1) мотиваційний – встановлення емоційного контакту між педагогом і психологом, сумісне обговорення результатів, що передбачаються, і умов співробітництва, уточнення професійних очікувань;

2) концептуальний – розкриття смислу та змісту роботи, яка передбачається, вироблення загальної мови, визначення ролі, статусу та загальної професійної позиції вчителя та психолога стосовно дитини, розподіл

між ними функціональних обов'язків, формування загальної мети, задач, мотивів, смислів співробітництва;

3) проєктний – розробка проєкту освітньої програми на основі орієнтовної діагностики наявного рівня розвитку; ознайомлення з проєктом програми інших учасників освітнього процесу; психолого-педагогічна підготовка учасників освітнього процесу (які не брали участь в розробці проєкту програми);

4) реалізація проєкту – практична реалізація освітньої програми, одночасно проводиться педагогічна діагностика, аналіз і рефлексія процесу реалізації програми;

5) рефлексивно-діагностичний – завершення процесу, підсумкова діагностика, сумісний аналіз результатів, рефлексія, внесення пропозицій з проєктування освітньої програми переходу на наступний ступінь освіти (розвитку).

Для успішної організації сумісної діяльності з проєктування освітньої програми потрібне виконання низки умов (Коротчаєва, 2013; Якиманська, 2015):

- наявність уявлень про структуру здібностей і особистості дитини, їх вікову та іншу динаміку в ході шкільного навчання та розвитку; про ставлення учня до навчання; про психологічний портрет учня;

- уявлення про нормативно-вікову модель розвитку – відповідність змісту освітньої програми віковим нормам, завданням розвитку на цьому етапі життя;

- уявлення про зміст освітнього середовища, в якому відбувається навчання.

Отже, психологічний супровід нині є не просто сумою різних методів корекційно-розвивальної роботи з дітьми, але й виступає як комплексна технологія, особлива культура підтримки та допомоги дитині у вирішенні задач розвитку, навчання, соціалізації.

Усе вищенаведене передбачає, що фахівець з психологічного супроводу не лише володіє методиками діагностики, консультування, корекції, але й здатністю до системного аналізу проблемних ситуацій, програмування та планування діяльності, спрямованої на їх розв'язання, співорганізацією в цілях учасників освітнього процесу (дитина, однолітки, батьки, педагоги, адміністрація).

Висновки. Психологічний супровід розвитку дитини може розглядатися як супровід відносин: їх розвиток, корекція, відновлення. Супровід – це система професійної діяльності психолога, спрямована на створення соціально-психологічних умов для успішного навчання та психологічного розвитку дитини в ситуаціях міжособистісної взаємодії.

Метою психологічного супроводу дитини в навчально-виховному процесі є забезпечення нормального розвитку дитини (у відповідності з нормою розвитку у відповідному віці).

Нині в системі психологічного супроводу поряд з традиційними видами діяльності реалізується такий комплексний напрям як розробка (проекування) освітніх програм. У навчальній програмі акцент робиться на оволодіння знаннями, уміннями, навичками. В освітній програмі основна увага приділяється становленню та розвитку особистості в сукупності її когнітивних, емоційних, мотиваційно-потребових характеристик. Отже, освітня програма, на відміну від навчальної, повинна виконувати не лише навчальну, але й діагностичну, прогностичну, корекційну функції.

Взаємна активність, співробітництво педагогів, психологів та дітей найбільш повно відображається поняттям "психолого-педагогічна взаємодія" – міжособистісна взаємодія, сумісне управління справами в колективі.

Перспективним напрямом дослідження є здійснення подальшого аналізу проблеми психологічного супроводу міжособистісної взаємодії в освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе. Москва: Совершенство, 1998. 245с.
2. Бодалев А. А. Личность и общение. Москва: Международная педагогическая академия, 1998. 328 с.
3. Гозман О.С. Воспитание и педагогическая піддержка детей. Народное образование, 1998. № 6. С. 108-111.
4. Головей Л.А. Психология становлення субъекта деятельности в периоды юности и взрослости: автореф. дис. ... д-ра психол. наук. Санкт-Петербург, 1996. 48 с.
5. Демидова Т.П. Психологическое сопровождение профессионально-личностного становлення обучающихся в средних профессиональных учебных заведениях. Москва: Воронеж, 2006. 112 с.
6. Зинченко В.П. Психологические основы педагогики (Психолого-педагогические основы построения системы развивающего обучения Д.Б. Эльконина – В.В.Давыдова). М.: Гардарики, 2002. 340 с.
7. Коротаева Е.В. Основы педагогики взаимодействий: теория и практика : монография. Екатеринбург: Изд. УрГПУ, 2013. 203 с.
8. Попова О.С. Методология и методы психологического сопровождения личности. Психологическое сопровождение образовательного процесса : сб. науч. статей / отв. ред. О. С. Попова. Минск : РИПО, 2011. С. 7-14.
9. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога в образовании. Москва: Владос, 2003. 450 с.
10. Слободчиков В.И. Психологические основы личностноориентированного образования. Мир образования – образование в мире. 2001. № 1. С. 14-21.

11. Слюсарев Ю.В. Психологическое сопровождение как фактор активизации саморазвития личности: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Санкт-Петербург. 1992. 16 с.

12. Costin L. Ahistorical review of school social work. *Social Casework*, 1969. P. 39-453.

13. Englund M. Children's achievement nearly elementary school: Longitudinal effects of parental involvement, expectations, and quality of assistance. *Journal of Educational Psychology* Englund, 1996.P. 723-730.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Bityanova M. R. Organizaciya psikhologicheskoyj rabotih v shkole. M., 1998. 245 s.

2. Bodalev A. A. Lichnostj i obthenie. M.: Mezhdunarodnaya pedagogicheskaya akademiya, 1998. 328 s.

3. Gozman O. S. Vospitanie i pedagogicheskaya podderzhka deteyj. *Narodnoe obrazovanie*, 1998. № 6. S. 108-111.

4. Golovej L. A. Psikhologiya stanovleniya subjhekta deyatel'nosti v periodih yunosti i vzroslosti :avtoref. dis. ... d-ra psikhol.nauk. Sankt-Peterburg, 1996. 48 s.

5. Demidova T. P. Psikhologicheskoe soprovozhdenie professional'no-lichnostnogo stanovleniya obuchayuthikhsya v srednikh professional'nyhkh uchebnikh zavedeniyakh. M. : Voronezh, 2006. 112 s.

6. Zinchenko V.P. Psikhologicheskie osnovi hpedagogiki (Psikhologo-pedagogicheskie osnovi hpostroeniya sistemi hrazvivayuthego obucheniya D.B. Ehljkonina – V.V. Davihdova). M.: Gardariki, 2002. 340s.

7. Korotaeva E. V. Osnovi hpedagogiki vzaimodejstviyj: teoriya i praktika : monografiya. Ekaterinburg :Izd. UrGPU, 2013. 203s.

8. Popova O. S. Metodologiya i metodih psikhologicheskogo soprovozhdeniya lichnosti. *Psikhologicheskoe soprovozhdenie obrazovatel'nogo processa : sb. nauch. statej / otv. red. O. S. Popova. Minsk : RIPO, 2011.S. 7-14.*

9. Rogov E. I. Nastol'naya kniga prakticheskogo psikhologa v obrazovanii. M., 2003. 450s.

10. Slobodchikov V. I. Psikhologicheskie osnovi hlichnostnoorienti rovanogo obrazovaniya. *Mir obrazovaniya – obrazovanie v mire. № 1. 2001. S. 14-21.*

11. Slyusarev Yu. V. Psikhologiche skoesoprovozhdenie kak factor aktivizacii samorazvitiya lichnosti: avtoref. dis. ... kand. psikhol. nauk. Sankt-Peterburg. 1992. 16 s.

12. Costin L. Ahistorical review of school social work. *Social Casework*, 1969. P. 39-453.

13. Englund M. Children's achievement nearly elementary school: Longitudinal effects of parental involvement, expectations, and quality of assistance. *Journal of Educational Psychology* Englund, 1996.P. 723-730.

N.V. Slobodianyuk. Psychological support of interpersonal interaction in the educational space. The article presents the results of a theoretical research of the peculiarities of the psychological support of interpersonal interaction in the educational space. The concept of "support" is considered as a specific ideology of work, the very first and most important answer to the question of why a psychologist is needed at school. It is emphasized that support is a system of psychologist's professional activity aimed at creation of the socio-psychological conditions for successful learning and psychological development of a child in interaction situations.

The object of psychological practice is education and psychological development of child in a situation of school interaction, the subject is the socio-psychological conditions for successful learning and development.

Based on the object and subject of psychological practice, the task of the school psychologist is concretized – to create conditions for the productive movement of the child along the paths that he chooses in accordance with the requirements of the teacher and family to help him make conscious personal choices in this complex world, constructively resolve conflicts, assimilate the most individually significant and valuable methods of cognition, communication, understanding of yourself and others. That is, the activity of a psychologist is largely determined by the social, family, and pedagogical system in which the child is actually located and which is significantly limited by the school environment.

There are three main ideas that underlie different models of psychological activity: scientific and methodological management of the educational process in school; assistance to children experiencing various difficulties of a psychological or socio-psychological nature, the identification and prevention of these difficulties; the child support during the whole school process.

It is noted that today in the system of psychological support, such a comprehensive direction is implemented as the development (design) of educational programs, which, unlike teaching programs, must perform both educational and diagnostic, prognostic, and correctional functions, which means studying the starting possibilities and dynamics of the child's development in educational process and it provides for the construction of a psychological support system for the educational space.

Keywords: education, competence, teacher, child, psychologist, support.

УДК378.091.33 : 159.9-051] : 179.9

І.М. Степаненко

ORCID ID: 0000-0002-1104-7467

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНИХ УТВОРЕНЬ СОРОМ'ЯЗЛИВОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

І.М. Степаненко. Психологічні особливості особистісних утворень сором'язливості майбутніх психологів. Стаття містить теоретичний аналіз поняття "сором'язливість", емпіричне дослідження рівнів та особистісних утворень сором'язливих особистостей. Виявлено основні особистісні утворення сором'язливих особистостей (високий рівень тривожності,